

LEXICAL REMARKS: ISTRO-ROMANIAN TERMS OF LATIN ORIGIN IN ANIMAL DENOMINATION (II)

NOTE LEXICALE: TERMENI ISTROROMÂNI DE ORIGINE LATINĂ ÎN DENOMINAREA LUMII ANIMALE (II)

Gabriel BĂRDĂȘAN

Universitatea de Vest din Timișoara

Abstract

The present study investigates the Istro-Romanian terms of Latin origin in the lexical-semantic area of animals (the underclass of wild animals). An overview of these terms recording in the literature dented to Istro-Romanian lexis reveals their highly vulnerable and outdated character in the general vocabulary of this variety. The scarce and limited evidence of some of these words is justified by the peripheral nature of this lexical-semantic class and by the powerful competition with Croatian borrowings which tend to replace them.

Rezumat

Studiul nostru își propune să investigheze termenii istroromâni de origine latină din câmpul lexico-semantic al regnului animal. Verificarea atestării acestor termeni în lucrările dedicate lexicului istroromân scoate în evidență caracterul extrem de vulnerabil și perimat al acestora în ansamblul vocabularului istroromân. Atestările sărace și izolate ale unora dintre cuvinte se justifică prin caracterul periferic al acestei clase lexico-semantice și prin concurența puternică venită din partea împrumuturilor croate cu care sunt înlocuite.

Key-words: *lexical-semantic field, dialectal lexis, Istro-Romanian, animal world*

Cuvinte-cheie: *câmp lexico-semantic, lexic dialectal, istroromână, regnul animal*

Studiul pe care îl propunem reprezintă o continuare a unui demers cercetare care urmărește inventarierea și analiza unor termeni istroromâni de origine latină din câmpul lexico-semantic al lumii animale (în acest sens, vezi Gabriel Bărdășan, *Note lexicale: termeni istroromâni de origine latină în denominarea lumii animale. I. Animale domestice*, in „Analele Universității din Timișoara. Seria științe filologice”, LIV, 2016, p. 15-26). Descrierea elementelor lexicale aparținând acestei arii semantice vine să reflecte situația fondului lingvistic originar al acestui dialect, aflat într-o continuă sărăcire și într-un inevitabil regres. Această stare de fapt este justificată de actualul context lingvistic și extralingvistic în care evoluează acest idiom, sub presiunea inevitabilă a unui mediu lingvistic ce provoacă schimbări continue și a unei conștiințe lingvistice extrem de fragile a vorbitorilor din comunitatea lingvistică istroromână.

Delimitarea generalistă a elementelor aparținând acestei clase lexico-semantice în cele două subclase - animale domestice, respectiv alte animale decât cele domestice - ne-a permis constatarea faptului că gradul de conservare și de perimare a unor forme lexicale vechi este dependent de tendințele de evoluție socială și material-pragmatică a populației vorbitoare de istroromână, de schimbările extralingvistice produse în trecut și în prezent în acest spațiu geografic, dar și de direcția de evoluție a mentalității unui grup de vorbitori extrem de atent la aspectele care stimulează o existență mai ușoară sau cel puțin mai confortabilă.

Dacă în cazul termenilor istroromâni de origine latină ce denumesc animale din preajma omului constatăm o evidentă tendință de perimare și eliminare a acestora din vocabularul activ al dialectului din cauza schimbării în timp a tipului de îndeletniciri, în cazul termenilor ce numesc celelalte animale tendința de sărăcire și de eliminare este și mai puternică, având în vedere faptul că această subclasă cuprinde lexeme rar utilizate în comunicarea curentă. Într-un atare context, vorbitorilor le este mai confortabilă actualizare unor croatisme, decât utilizarea formelor primare de denominare, care au intrat într-o zonă periferică a vocabularului și, de multe ori, chiar au fost uitate din cauza lipsei de actualizare în comunicarea curentă sau din cauza unei utilizări ocazionale.

Din perspectivă lingvistică, cea mai concludentă formă de reflectare a stării acestei clase de termeni în vocabularul istroromânei o reprezintă atestările existente în lucrările mai vechi sau de dată mai recentă ale unor cercetători români și străini care au urmărit tendințele de evoluție din lexicul dialectului istroromân. Atestările pe care le consemnăm pentru termenii integrați subclasei animalelor (altele decât cele domestice) pot fi grupate în două categorii: una reunește atestările curente pentru care trimitem spre lucrarea noastră sintetică referitoare la stratul etimologic latin moștenit din lexicul dialectului istroromân (vezi DISE - Gabriel Bărdășan, *Stratul latin din lexicul dialectului istroromân*, în Vasile Frățilă (coord.), Gabriel Bărdășan, *Dialectul istroromân. Straturi etimologice*, Partea I, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2010, p. 73-346), iar cealaltă categorie reunește surse lexicografice mai vechi nevalorificate de noi [Leca Morariu, *De-ale cirebirilor*, I *Texte din Susnevița*, (extras din „Codrul Cosminului”, VI, 1929, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1929; Leca Morariu, *De-ale cirebirilor*, II *Texte din Bârdo, Sucodru și Grobnic*, (extras din „Codrul Cosminului”, VII, 1930, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1932; Leca Morariu, *Lu frați noștri. Libru lu rumeri din Istrie. Cartea românilor din Istria. Il libro degli rumeni Istriani*, Suceava, Editura Revistei „Făt-Frumos”, 1928 etc.; Radu Flora, *Micul atlas lingvistic al graiurilor istroromâne (MALGI)*, Ediție îngrijită de Bogdan Marinescu, București, EAR, 2003] sau lucrări publicate în ultimii ani în țară [vezi Petru Neiescu, *Dicționarul dialectului istroromân*, Vol. I A-C, București, Editura Academiei Române, 2011, Vol. II Č-K, București, Editura Academiei Române, 2015] și străinătate [vezi Goran Filipi, *Istrorumunjske etimologije*, Knjiga 3, Pula, Koper, 2008, Knjiga 4, Pula, Koper, 2009].

Notăm în continuare, într-o ordonare alfabetică, termenii integrați în subclasa lexico-semantică a animalelor (altele decât cele nedomestice):

albîrę s.f. „albină” [vezi DISE 85]; **albîra** [Mairescu 92: ~, pl. *albire*, conservat numai în (J); vezi DISE 85]; **albîre** [Filipi IV 645: ~, -a, *albîr*, -le (J); vezi și DISE 85]. **Et.:** lat. ***albina** [DISE 85].

corb s.m. „corb” [Mairescu 101: ~, pl. *corbi*; Grt. 905: *korbu*, -bi, -burle, Wgd. I 244: *korb*, -bi, Asc. 74: *corbi* (*apud* Byhan 247¹); Morariu, *De-ale cirebirilor* I 15: (...) *din coda lu corbu* (...) (S); vezi și DISE 134; DDI I 278]. **Et.:** lat. **cōrbus**, -um [DISE 134; DDI I 278]. **Der.:** **corbîc** s.m. „corb mic” [Morariu, *De-ale cirebirilor* I 17: *Ța votę vire corbicu* (...) (S)]; < ir. *corb* + suf. -ič; **corbîțe** s.f. de la „corb” [Popovici I 146: ~ „femeiușca corbului”; ALRM s.n. II, h. 503 *corb* (femeiușcă): *corbiță* (J)]; < ir. *corb* + suf. -ițę.

cuc s.m. „cuc” [Mairescu 102; Popovici II 102: ~, -u, pl. -č, -i, forme însoțite de contextul *cucavița făce cucu*, glosat prin germ. „Kuckuck singen”; vezi și DISE 138; DDI I 315]. **Et.:** lat. **cuc(c)us**, -um [DISE 138; DDI I 315].

¹ Consemnăm abrevierile folosite de A. Byhan pentru sursele citate: Arch. = A. Ive, *L'antico dialetto di Veglia. Archivio glottologico italiano*, t. 9, 1886, p. 115-186; Asc. = G. J. Ascoli, *Studj critici*, P. I, Gorizia, 1861; Grt. = Th. Gartner; Iren. = F. Ireneo della Croce, *Historia antica e moderna, sacra, e profana della città di Trieste*, Ventia, 1698; Iv. = A. Ive; N. II = St. Nanu; Sl. El. = Fr. Miklosich, *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, 1862; Wgd. I = G. Weigand, *Nouvelles recherches sur le Roumain de l'Istrie*, Romania, t. XXII, p. 240-256, 1892; Wgd. II = G. Weigand, *Istrisches. 1Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache*, S. 122-155, 1894 (*apud* Byhan 175-178).

furníge s.f. „furnică” [Gr. 919 (*apud* Byhan 220): ~, -ge; Filipi IV 626: *furnige*, -a, *furniz*, -ile (S) și *furnige*, -a, -e, -ele; vezi și DISE 174, DDI II 191]; **furníga** [Filipi IV 626: *furniya*, -a, *furniž*, -ile (J); *furniga*, -a, -e, -ele; vezi DISE 174, DDI II 191]; **furníge** [vezi DISE 174, DDI II 191]; **furníga** [vezi DISE 174]; **fruníge** [vezi DISE 174]; **fruníga** [Asc. 76 (*apud* Byhan 220); vezi și DISE 174, DDI II 191]; **frunígă** [Măiorescu 106: ~, pl. *frunige*, alături de o altă variantă fonetică (vezi *infra*); DDI II 191]; **frunică** [Măiorescu 106; DDI II 191]; **fărníge** [Filipi IV 626: *fărnige*, -a, *fărniz*, -ile și *fărnige*, -a, -e, -ele (N); vezi DISE 174, DDI II 191]; **frnīga** [vezi DISE 174]. **Et.**: lat. **formica**, -am [vezi DISE 174]. **Der.**: **furniyâr** s.m. „furnicar, mușuroi” [Kovačec, *Descrierea* 164; Anghel-Șerban 175: *furnigâr*; Filipi IV 626: *furnigâr*, -u, -e, -rle (J); DDI II 191], *furnigâr*, -u, -ø, -i (B, M)]; **furnigâl** [Filipi IV 626: *furnigâl*, -u, -ø, -i (S, N); DDI II 191]; < ir. *furníge*, *furníga* + suf. -âr.

l'epur s.m. „iepure” [Asc. 55: *ljepuru*, Iv. 5: *ljépur*, Gr. 875: *lyépuru*, -ri; Wgd. II 9, 6: *lepuru* (*apud* Byhan 270); Măiorescu 110: *liepur* (l muiat), art. *liepurlu*, pl. *liepuri*, autorul precizând că „se spune și *liepure*, dar foarte rar”]; Morariu, *Lu frați noștri* 27: *Iuve mere l'epuru cân sorele zeïde?* (S), 37: *E doi mejeia lovi l'epuri (...)* (S), 92: *ce misle l'epuru cân anu fine?* (B), 108: *Cătro meje l'epuru când ur ân tręce?* (J); Morariu, *De-ale cirebirilor* I 29: (...) *trecut-a l'epuru pre căle (...)* (S); Sârbu-Frătilă 223, unde este înregistrat următorul context ilustrativ: *Á știi će-i l'epuru?*; Filipi III 405: *l'epur*, -u, -ø, -i; vezi și DISE 199-200]. **Et.**: lat. **lĕpus**, -ōrem [vezi DISE 200]. **Der.**: **l'epuríc** s.m. „ieपुरaș” [Kovačec, *Rječnik* 109: *l'epuríc*, -u (S), alături de o altă variantă fonetică (vezi *infra*); Filipi III 406: ~, -u (J); DISE 200]; **l'epurít** [Kovačec, *Rječnik* 109: ~, -u (S); Filipi III 406: ~, -u (S); DISE 200]; < ir. *l'epur* + suf. -ič/-iț; **l'epuríte** s.f. „ieपुरoaică” [Popovici II 122: ~, -a, pl. -e, -ele, în punctele de anchetă (5, 6); Popovici I 60: *l'epurița*, -ele art.; Bartoli, *Liste* (*apud* Pușcariu SI III 115): ~, *mikę l'epuríte* (S); Kovačec, *Rječnik* 109: ~, -a (S, B); Filipi III 406: ~, -a, (S, B); DISE 200]; **l'epurița** [Bartoli, *Liste* (*apud* Pușcariu SI III 115): ~, *mica l'epurița* (J); Kovačec, *Rječnik* 109: ~ (J); Filipi III 406: ~ (J); DISE 200]; < ir. *l'epur* + suf. -ițel/-ița.

Perm s.m. „vierme” [Asc. 73: *ljermu*; Wgd. I 244: *lierm*; Gr. 925: *lyermu*, -mi, -murle (*apud* Byhan 270); vezi și Filipi IV 647; DISE 200]; **~erm(e)** [Măiorescu 108: *ierm* și *ierme*, pl. *iermi*, alături de altă variantă fonetică – vezi *infra*]; vezi și DISE 200]; **g'erm** [vezi Filipi IV 647; DISE 200]; **g'erm(e)** [Măiorescu 106: *ghierm*, *ghierme*, 108 s.v. *ierm*: *gherm* și *gherme*, pl. *ghermi*]; **h'erm** [vezi DISE 200]; **g'ârme** [vezi DISE 200]. **Et.**: lat. **vĕrmis**, -em [DISE 200].

l'indirę s.f. „lindină” [Gr. 924 (*apud* Byhan 265): ~, -re; Filipi IV 601: *lindirę*, -a, -e, -rle (S, N); vezi și DISE 201]; **l'indira** [Filipi IV 601: ~, -a, *lindir*, -rle (J), în celelalte localități: ~, -a, -e, -rle; vezi DISE 201]. **Et.**: lat. **lĕndinem** [DISE 201-202].

lup s.m. „lup” [Iv. 10, 12: *lupu*; Asc. 55, 64, Gr. 871, Wgd. I 249: *lupu*, -pi; Sl. El.: *lupi*; Wgd. I 244: ~, -pī (*apud* Byhan 269); Măiorescu 111: ~, pl. *lupi*; Morariu, *Lu frați noștri* 26: *Lupu peru promenit-a, ma chiuda n-āv.* (S), 48: *Verit-a la un lăc nopta lupu și lișița.* (S), 126: *Pac ăl'au lupu zis [...]* (J), 157: *trei lup* (J); MALGI, h 72 lup, pl. (și art.): (*ân*) *lup*, *lupu*; (*do*) *lupure*, *lupurle* (J); (*un*) *lup*, *lupu*; (*č.*) *lup*, *lupurle* (S); (*ur*) *lup*, *lupu*; (*č.*) *lup*, *lupi* (N); (*ur*) *lup*, *lupu*; (*m.m.*) *lupure*, *lupurle* (Sc); (*ur*) *lup*, *lupu*; (*č.*) *lupi* (BC); (*ur*) *lupu*; (*m.m.*) *lup*, *lupure* (L); Kovačec, *Rječnik* 108, autorul notând și câteva contexte ilustrativ: *~ă ganTM lu lupu* (sud) = cr. „ona govori vuku” și *~é s-av odužit lupulu* (J) = cr. „on se odužio vuku”; Sârbu-Frătilă 225: ~ și pl., termen ilustrat prin contextul *Lupu n-äre lov.* = „Lupul n-are perioadă de vânat.”; Filipi III 408: ~, -u, -ø, -i (J, S, N) și ~, -u, -ure, -urle (J); vezi și DISE 205]. **Et.**: lat. **lŭpus**, -um [DISE 205]. **Der.**: **lúpe** s.f. „lupoaică” [Filipi III 408: *lúpe*, -a, -e, -ele (S, N), în alte locuri *lupa*, -a, -e, -ele]; **lúpă** [Măiorescu 132: *lúpă*, *lupe*; Popovici II 121: *lupă*, -a, -e]; < ir. *lup* + -ă; **lúpițe** s.f. „lupoaică” [Popovici II 121: ~, -a; Kovačec, *Rječnik* 108: *lupíte*, -a (S, N); Bartoli, *Liste* (*apud* Pușcariu SI III 120): ~ (S); Filipi III 408: *lupice*, -a, -e, -ele (S); vezi și DISE 205]; **lúpița** [Popovici I 54: ~, în punctele de anchetă (1-7); Bartoli, *Liste* (*apud* Pușcariu SI III 120): ~ (Sc, N); Filipi III 408: *lupica*, -a, -e, -ele (Sc); vezi și DISE 205]; < ir. *lup* + suf. -ițel/-ița; **lupóne** s.f. „lupoaică” [Popovici II 121: ~, -a, pl. -e, în punctul de anchetă (8); Popovici I 54, 108: (art.) *lupoňa*, în (8); vezi și Pușcariu SI II 209; vezi și DISE 205]; **lupóne** [Kovačec, *Descrierea* 165: ~, autorul precizând că e folosit mai rar, mai ales în

zicale, (de exemplu: *n-âv samo lúpu ma av și lupóna* = „nu e vinovat numai lupul, ci și lupoaică”), în vorbirea obișnuită spunându-se *lupîta*; Kovačec, *Rječnik* 108: ~, -a (J), glosat prin cr. „vučica”; vezi și Filipi, IE III 408]; < ir. *lup* + suf. -*oňe/-oňe* (< lat. -*onea*).

mérle s.f. „mierlă” [N. II (*apud* Byhan 274); Popovici II 124: ~, -a, pl. -e; vezi și DISE 217]. **Et.:** lat. **mērŭla, -am** [DISE 217].

múske s.f. „muscă” [N. II (*apud* Byhan 284): *muske*, -ke; Filipi IV 592: *múske*, -a, -e, -ele (J); vezi și DISE 226]; **múške** [Gr. 916 (*apud* Byhan 284): *muške*, -ke; N. II (*apud* Byhan 284): *muške*, -ke; Wgd. III 219 (*apud* Byhan 284): pl. *muštile*]; vezi și DISE 226]; **músca** [Morariu, *Lu frați noștri* 150: *Se raș barem ave sto lire, raș io în sãmăñ ũ; ali așa mores acasa muștele paște și maciăcu de coda traje!* (J); Filipi IV 592: *muska*, -a, *muš*, *muš*ele (D), în celelalte localități: *muska*, -a, -e, -ele; vezi și DISE 226]; **múșca** [vezi DISE 226]. **Et.:** lat. **mŭsca, -am** [DISE 226].

pedúcl'u s.m. „păduche” [Wgd.-Hs. I 250, II 7, 1; Gr. 923 (*apud* Byhan 304): *pedúklyu*, -yi; Filipi 601: *pedukl'u*, *pedukl'u*, *pedukl'i*, *pedukl'i*, în toate punctele de anchetă; vezi și DISE 244]; **pedúcl'e** [vezi DISE 244]; **pedúcl'** [vezi DISE 244]; **pedúcl'** [vezi DISE 244]; **pedúk'u** [Măiorescu 116: *pěduchiu*, pl. *pěduchi*]. **Et.:** lat. **pěduc[ŭ]lus, -um** [DISE 244]. **Der.:** **peducl'âr** s.m. „păduchios” [Pușcariu SI II 208: ~ (J), cu valoare peiorativă și cu sensul germ. „Lausbub”; ALR II MN [6810] păduchios: ~, *peducl'âr* *ali pac ușivăt* (J); Kovačec, *Rječnik* 144: ~, -u (J), glosat prin cr. „ușljivac”; Filipi 602: *pedukl'âr*, -u, -ø, -i (J); DISE 244]; < ir. *pedúcl'u* + suf. -*âr*.

pešt s.m. „pește” [Iv. 6: *pešt*, Wgd.-Hs. III 218: în (S) e necunoscut (*apud* Byhan 305); vezi și DISE 247]; **pěštiu** [Măiorescu 116: ~, pl. *pești*, în Schitazza]; **pěstu** [Iv. 6 (*apud* Byhan 305)]. **Et.:** lat. **pĭscis, -em** [DISE 247].

púreč s.m. „purice” [vezi DISE 258]; **púreču** [Măiorescu 119: *pureciu*, alături de alte două variante fonetice (vezi *infra*); vezi DISE 258]; **púreče** [vezi DISE 258]; **púreț(u)** [Gr. 921 (*apud* Byhan 323): *puretsu*, -tsi, -tsurle; vezi DISE 258]; **púrățu**, **púrec** [Măiorescu 119]; **púric** [Măiorescu 119; Iv. 6 (*apud* Byhan 323): *púrici*]. **Et.:** lat. **pŭlex, -icem** [DISE 620].

șârpe s. „șarpe” [N. II (*apud* Byhan 346): *šÁárpele*, *șerpi* în (J); MALGI, h. 70 șarpe, pl. (și art.): (*ân*) *șârpe*, *șârpele*; (*do*) *șerp*, *šTMrpiš* (J); Filipi III 420: ~, -ele, -i, -ile (J); vezi și DISE 290]; **șârpe** [Iv. 15 (*apud* Byhan 346): *șarpe*; Măiorescu 121: ~, pl. *șerpi*; vezi și DISE 290]; **șarpé** [vezi DISE 290]; **șârpe** [vezi DISE 290]; **șérp(u)** [Wgd.-Hs.: *șerpu*, -p, Wgd. II 1, 5, 9: *șerp-i* (*apud* Byhan 346); MALGI, h. 70 șarpe, pl. (și art.): (*un*) *șerp*, *șérpu*; (*č.*) *šérpur*, *šérpurle* (S); (*ur*) *șerp*, *šérpu*; (*č.*) *šérpure*, *šérpurle* (N); (*ur*) *șerp*; (*m.m.*) *šérpur*, *šérpurle* (Sc); vezi și DISE 290]; **serp** [vezi DISE 290]; **șârp** [vezi DISE 290]; **yuârpe** [vezi DISE 290]; **serpe(le)** [Asc. 77 (*apud* Byhan 346): *sérpele*]; **șorpe(le)** [vezi DISE 290]; **șârpel** [vezi DISE 290]. **Et.:** lat. **serpens** (DISE 290).

șóreč(u) s.m. „șoarece” [Wgd.-Hs. (*apud* Byhan 345): *šóretš-u*; N. II (*apud* Byhan 345): *šóritšele*, -tši, în (J); Măiorescu 123; Morariu, *Lu frați noștri* 164: *șoreciu și ștacoru* (J); Morariu, *De-ale cirebirilor* I 15: *Na-ț cesta per din mustâfa lu șoreciu (...)* (S); Filipi III 412: *šóreč*, -u, -ø, -i (J); vezi și DISE 292]; **șórec** [Măiorescu 123: ~, pl. *șoreci*; Sârbu-Frățilă 284, unde este notat în contextul *Cân nu-i măcca, șoreci jocu ân căsa*. = „Când nu-i pisica, șoarecii joacă prin casă.”]; **șórič(u)** [Morariu, *Lu frați noștri* 77: (...) *că și când șoricu mere ân mișnac (...)* (B), 118: *Atuncea c-av ie napregnit (ali: pus su vozicî) șoreciu și ștacoru scupa (...)* (J), 118: *E ie che ș-av cumparat macica și șoreci și ștacor*. (J)]; **șóric** [vezi DISE 292]; **șóreče** [Măiorescu 123: ~, formă utilizată mai rar; vezi și DISE 292]; **șórețu** [vezi DISE 292]; **șóreč(u)** [Filipi III 413: *šóreč*, -u, -ø, -i (S); vezi DISE 292]; **șóreț(u)** [Gr. 866 (*apud* Byhan 345): *šóretsu*, -tsi, -tsurle; Morariu, *De-ale cirebirilor* I 16: *Ontrat verit-a căta soreț (...)* (S); Filipi III 413: *sorec*, -u, -ø, -i (S); vezi și DISE 292]. **Et.:** lat. **šōrex, -icem** [DISE 292].

urs s.m. „urs” [N. II: *ursulu* *tširišne* (*apud* Byhan 376); Măiorescu 127: ~, dar împrumutul slav *medved* în (B); MALGI, h. 71 urs, pl. (și art.): (*ân*) *urs*, *úrșu*; (*do*) *urš*, *úršiš* (J); Filipi III 407: *urs*, -u, *urš* și -ø, -i (J); vezi și DISE 306]. **Et.:** lat. **ŭrsus, -um** [vezi DISE 306-307]. **Der.:** **ursa** s.f. „ursoaică” [Filipi 407: ~, -a, -e, -ele (J)]; < ir. *urs* + -a; **ursóna** s.f. „ursoaică” [Popovici II 162-163: ~, în punctul de anchetă (8); Popovici I 54: ~ (8), 60, 108: ~; vezi și Pușcariu SI II 209; vezi DISE 307]; **ursóné** [Kovačec, *Rječnik* 208: ~, -a (J); vezi DISE 307]; < ir. *urs* + suf. -*óna/-óne* (< lat. -

onea); **ursița** s.f. „ursoaică” [Bartoli, *Liste (apud Pușcariu, SI III 139): ursița (J)*; vezi DISE 307]; < ir. *urs* + suf. *-ița*.

víperę s.f. „viperă” [N. II, apud Byhan 381: ~, în (J)]. **Et.:** lat. **vīpĕra** [DISE 315].

vúlpe s.f. „vulpe” [Byhan 386: ~, *-pi* (atestat numai în Schitazza de Maiorescu 129: ~, pl. *vulpi*, autorul precizând: „la ceilalți *lišiță*, chiar în (J)”; vezi și DISE 319)]. **Et.:** lat. **vŭlpĕs, -em** [DISE 319]. **Der.:** **vulpóna** s.f. „vulpe” [Popovici I 60; vezi și DISE 319]; < ir. *vúlpe* + suf. *-óna/-ońę* (< lat. *-onea*); cf. *ursónę, lupónę*.

Considerații finale

Termenii inventariați în această subclasă a lumii animale se încadrează în următoarele categorii și se caracterizează printr-o reprezentativitate extrem de redusă la nivelul acestui câmp onomasiologic: a) animale de pădure și de câmpie: *lépur* „iepure”; *lup* „lup”; *urs* „urs”; *vúlpe* „vulpe”; b) animale (altele decât cele domestice) care trăiesc în preajma omului: *šóreč(u)*, „șoarece”; c) păsări de pădure și de câmpie: *corb* „corb”; *cuc* „cuc”; *merle* „mierlă”; d) pești; reptile și batracieni: *pešt* „pește”; *šárpe, șerp* „șarpe”; *víperę* „viperă”; e) insecte, viermi etc.: *albirę/albira* „albină”; *furniğe, furnīga* „furnică”; *l'erm, gl'erm* „vierme”; *lindirę* „lindină”; *múske, músca* „muscă”; *pedúclu* „păduche”; *púreč, púrec* „purice”.

Conform atestărilor existente, au arie generală de utilizare termenii istroromâni: *lépur, lup, šóreč(u), corb, șárpe, furniğe/furnīga, l'erm/gl'erm, múske/músca, pedúclu, púreč/púrec*, iar circulația izolată sau chiar eliminarea din uz este specifică următoarelor cuvinte: *urs*, notat în (J), dar concurat de împrumutul *medvid*; *vúlpe*, care este concurat de *lišiț-/lišița*; *cuc*; *merle*; *pešt*, utilizat în paralel cu împrumutul *ribe*; *víperę* (cu o atestare izolată); *albirę/albira*, în (J), pe când în localitățile sudice în care se vorbește istroromâna cuvântul moștenit este înlocuit cu un împrumut croat: *čélița; lindirę*.

Potențialul derivativ este redus în cazul termenilor de origine latină din această clasă și relevă lipsa de vitalitate a formelor în interiorul dialectului: *corbíč* < ir. *corb* + suf. *-ič*; *corbíțe* < ir. *corb* + suf. *-ițe*; *furniyâr* s.m. „furnicar, mușuroi” < ir. *furniğe, furnīga* + suf. *-âr*; *l'epurič/l'epuriț* < ir. *lépur* + suf. *-ič/-iț*; *lúpe* < ir. *lup* + *-ă*; *lúpițe/lúpița* < ir. *lup* + suf. *-ițe/-ița*; *lupónę/lupónę* < ir. *lup* + suf. *-ońę/-ońę* (< lat. *-onea*); *peduclâr* s.m. „păduchios” < *pedúclu* + suf. *-âr*; *ursa* s.f. „ursoaică” < ir. *urs* + *-a*; *ursóna/ursónę* < ir. *urs* + suf. *-óna/-ońę* (< lat. *-onea*); *ursița* < ir. *urs* + suf. *-ița*; *ursa* s.f. „ursoaică” < ir. *urs* + *-a*; *ursóna* < ir. *urs* + suf. *óna, -ońę* (< lat. *-onea*); *ursița* < ir. *urs* cu suf. *-ița*.

Absența potențialului derivativ, folosirea izolată, concurența cu împrumuturile de origine croată și caracterul periferic al termenilor din clasa lexico-semantică ce denumește regnul animal relevă instabilitatea elementelor lexicale de origine latină, excepție făcând de la această tendință de evoluție câteva unități lexicale care se regăsesc în ambele variante ale istroromânei (graiul de nord și graiul de sud), prin care se conservă stratul etimologic primar, moștenit din latină încă din perioada de unitate a dialectelor românești.

ABREVIERI

Art. = articulat; B = Bârdo; C = Costârcean; cr. = croat(ă); der. = derivat; D = Dolinșcina; et. = etimologie; f. = feminin; h. = hartă; ir. = istroromân(ă); J = Jaiăn; L = Letai; lat. = latină; latinesc; M = Miheli; m. = masculin; MN = Material Necartografiat; N = Noselo; pl. = plural; S = Sușnievița; Sc = Sucodru; subst./s. = substantiv; suf. = sufix.

SIGLE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALR II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea a II-a (ALR II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa,*

- acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.
- ALRM s.n. II = *Micul atlas lingvistic român. Serie nouă*, vol II: A. *Plante*. B. *Câinele, pisica*. C. *Animale sălbatice*. D. *Păsări sălbatice*. E. *Vânătoare*. F. *Târătoare, amfibii*. G. *Pescuit*. H. *Insecte*. I. *Timpul*. J. *Configurația terenului*. K. *Ape, umiditate, navigație*. L. *Comunicații*. M. *Națiuni, categorii sociale, administrație*. N. *Școala*. O. *Armata*. P. *Conflicte, justiție*. R. *Bani, comerț*. S. *Măsuri, greutate*. T. *Obiecte de uz casnic*, [București], EA, 1967.
- Anghel-Șerban = Ioana Anghel, Felicia Șerban, *Formarea cuvintelor în limba română în secolele IX-XV. Derivarea cu sufixe*, in CL, XXIV, 1979, nr. 2, p. 171-178.
- Bartoli, *Liste* = Listele lui Bartoli (*apud* Pușcariu SI III, p. 97-141).
- Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”, herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175-396.
- DDI I, II = Petru Neiescu, *Dicționarul dialectului istroromân*, Vol. I A-C, București, Editura Academiei Române, 2011, Vol. II Č-K, București, Editura Academiei Române, 2015.
- DISE = Vasile Frățilă (coord.), Gabriel Bărdășan, *Dialectul istroromân. Straturi etimologice*, Partea I, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2010.
- Filipi III-IV = Goran Filipi, *Istrorumunjske etimologije*, Knjiga 3, Pula, Koper, 2008, Knjiga 4, Pula, Koper, 2009.
- Kovačec, *Descrierea* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, Editura Academiei, 1971.
- Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.
- Maiorescu = Ioan Maiorescu, *Itinerar în Istria și Vocabular istriano-român*, ediția a II-a publicată de Titu Maiorescu, București, Editura Librăriei Socec, 1900.
- MALGI = Radu Flora, *Micul atlas lingvistic al graiurilor istroromâne (MALGI)*, Ediție îngrijită de Bogdan Marinescu, București, EAR, 2003.
- Morariu, *De-ale cirebirilor I* = Leca Morariu, *De-ale cirebirilor, I Texte din Sushevița*, (extras din „Codrul Cosminului”, VI, 1929, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1929.
- Morariu, *Lu frați noștri* = Leca Morariu, *Lu frați noștri. Libru lu rumeri din Istrie. Cartea românilor din Istria. Il libro degli rumeni Istriani*, Suceava, Editura Revistei „Făt-Frumos”, 1928.
- Popovici I-II = Iosif Popovici, *Dialectele române (Rumaenische Dialekte)*, IX *Dialectele române din Istria*, I (*Referințele sociale și gramatica*), Halle a. d. S., Editura Autorului, 1914; II (*Texte și glosar*), Halle a. d. Saale, Editura Autorului, 1909.
- Pușcariu SI I-III = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, I. *Texte*, în „Analele Academiei Române”. Seria a II-a: *Memoriile Secțiunii Literare*, XXVIII (1905-1906), București, 1906, p. 117-182; II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, București, 1926; III. *Bibliografie critică – Listele lui Bartoli – Texte inedite – Note – Glosare*, București, Cultura Națională, 1929.
- Sârbu-Frățilă = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998.